

20.

Verslag rondetafelgesprek toezicht pleegzorg

Verslag rondetafelgesprek toezicht pleegzorg, d.d. 28 juni 2012.

Aanwezig: Dhr. G. Minderman (voorzitter), Mw. A. van Dijke (Fierfryslan), Mw. L. van Eijkern (oud gezinsvoogd), Dhr. J.J.K. Gerards (Bureau Bestuurlijk Advies), Mw. C. Görts (Inspectie Jeugdzorg), Dhr. J. W. Holtslag (WRR), Dhr. G. Kuin (Elker), Mw. K. Lünemann (Verwey-Jonker Instituut), Mw. M. Bartelomij (BJZ Zuidholland (Dordrecht)), Mw. I. Daemen (verslag).

De voorzitter opent met een korte uiteenzetting omtrent de afrondende fase waarin de commissie-Samson zich thans bevindt en de rol van de ronde tafelgesprekken daarbinnen. De ronde tafels dienen om nadere verdieping en invulling te geven aan hetgeen een groot aantal onderzoeken heeft opgeleverd. De voorzitter nodigt de gesprekspartners uit om mee te denken langs de lijn dat er een beschermingsmechanisme nodig is om een potentieel slachtoffer te beschermen tegen seksueel misbruik. Daarnaast verzoekt de voorzitter de deelnemers toezicht te definiëren als een drieslag: het gaat om informatie inwinnen, de bevoegdheid tot beoordelen en de bevoegdheid tot interventie. In de pleegzorg meent de commissie-Samson te moeten vaststellen dat zowel het beschermingsmechanisme alsmede het toezicht op het pleegkind te gering is.

De deelnemers die een pleegzorgorganisatie vertegenwoordigen geven aan hoe vaak zij de laatste jaren te maken hebben gehad met seksueel misbruik binnen hun organisatie. Aangegeven wordt dat in één instelling de afgelopen zes tot zeven jaar er twee keer sprake is geweest van een vermoeden van seksueel misbruik in een pleeggezin. Hard bewijs is nooit gevonden. Binnen een andere pleegzorginstelling is in de afgelopen vijf jaar ongeveer tien keer een vermoeden geweest van seksueel misbruik, maar dat was op een veel grotere populatie. Aangegeven wordt dat er sinds de start van de commissie-Samson nog af en toe telefoontjes binnen komen van mensen die dertig jaar geleden als pleegkind zijn geplaatst door de instelling en zeggen destijds seksueel misbruikt te zijn. Het aantal zou daarom wellicht wat hoger kunnen liggen.

Indien een kind thuis niet veilig kan opgroeien dan is de beste keuze het kind te plaatsen in een pleeggezin. Het pleeggezin is een succes omdat het voor het pleegkind het meest lijkt op een normale gezinssituatie. Daarnaast is het ook een goedkope vorm van opvang van kinderen die thuis niet veilig kunnen opgroeien. Echter, door de jaren heen is de problematiek met pleegkinderen toegenomen. Het gaat in alle gevallen om zeer kwetsbare kinderen. Veel pleegkinderen hebben al een heel verleden achter de rug met veel verschillende plaatsingen in instellingen of pleeggezinnen. Dat is funest voor kinderen. Het telkens maar overplaatsen van kinderen moet daarom een halt worden toegeroepen! Er zou toezicht moeten komen op zorgtrajecten van kinderen om te voorkomen dat je het zicht kwijtraakt op de kinderen.

Aangegeven wordt dat voor het eerst sinds jaren er dit jaar minder pleegouders bij gekomen zijn dan voorafgaande jaren. Vermoedelijk komt dit door strengere criteria die gesteld worden aan potentiële pleegouders. Voor pleegouders die al vijftientig jaar in het vak zitten gelden de huidige criteria niet, destijds zijn aan deze pleegouders andere criteria gesteld. Overigens geldt dit ook voor medewerkers die al vijftientig jaar in dienst zijn. Deze medewerkers zijn in de tussentijd onderdeel geworden van de pleeggezinnen.

Screening van pleegouders op harde criteria en competenties is evident. De zachte criteria, zoals het hebben van een niet-pluisgevoel bij aanstaande pleegouders ligt moeilijker. Met dat criterium kom je moeilijk weg en loop je het risico door de klachtencommissie te worden gehoord. Algemeen wordt door de deelnemers gedeeld dat bij een niet-pluisgevoel, potentiële pleegouders niet moeten worden geaccepteerd.

Voordat een kind geplaatst wordt in een pleeggezin moeten eventuele trauma's van het kind in kaart gebracht worden en er duidelijkheid zijn wat van wie verwacht wordt. Hierbij moeten de pleegouders nauw betrokken worden zodat zij van begin af aan op de hoogte zijn van eventuele trauma's bij het kind en de mogelijk consequenties hiervan voor de opvoeding. Er zou veel meer moeten worden geïnvesteerd in het begintraject van plaatsing van kinderen. Daarnaast moet vanaf de start van plaatsing van een kind in een pleeggezin het onderwerp veiligheid met de pleegouders expliciet bespreekbaar gemaakt worden.

Er moet meer onderscheid komen tussen pleegkinderen met een verschillende achtergrond. Pleegouders kunnen dan vooraf aangeven welke kinderen zij willen opvangen. Zo voorkom je dat pleeggezinnen afhaken indien zij een 'te moeilijk pleegkind' in het gezin geplaatst krijgen maar ook dat er te veel geschoven wordt met pleegkinderen. Keerzijde is echter dat er te weinig pleegouders zijn die de meest zwaar getraumatiseerde kinderen willen opnemen in hun gezin. Belangrijk is het om juist deze pleeggezinnen in het begin heel goed te begeleiden. Pleegouders zouden veel meer ondersteund moeten worden bij de opvoeding van pleegkinderen. Als pleegouders aangegeven 'het niet meer te weten met het pleegkind' geeft het ook opluchting als blijkt dat het normaal is dat pleegkinderen anders reageren op een normale opvoeding. Die kennis moet er zijn bij de pleegouders.

De trend is om pleegouders meer en meer te professionaliseren. Dit is tegenstrijdig met het streven om een pleeggezin een zo veel mogelijk 'gewoon gezin' te laten zijn. Aan de ander kant, in een residentiële instelling zijn hooggeschoolde professionals aanwezig voor het kind, pleegouders staan er alleen voor met een beschadigd kind.

Vanaf de start van plaatsing moet er openheid zijn over de mogelijke duur van plaatsing van het kind. Als blijkt dat het kind gehecht is aan het pleeggezin en de verwachting is dat het kind niet meer terugkeert naar de biologische ouders (ook al gaat het daar beter mee), moet dit direct open gecommuniceerd worden met de pleegouders. In de praktijk blijkt dat niet altijd het geval te zijn.

Aangegeven wordt dat de rol van de biologische ouders heel erg zwak is en dat er zeker mogelijkheden zijn om hun rol in het beschermingsarrangementen te versterken. Het is noodzakelijk een betere balans te vinden tussen hechting aan het pleeggezin en de relatie met de biologische ouders. Biologische ouders worden thans per definitie niet serieus genomen als zij kritiek uiten. Het contact tussen het kind en de biologische ouders moet hoe dan ook in stand gehouden worden, ongeacht de situatie van de biologische ouders. Je moet de biologische ouders blijven betrekken, dat is heel belangrijk voor kinderen. De biologische ouders kunnen dan ook gebruikt worden om balans te krijgen in toezicht. Wellicht, een rol op afstand. Ondanks beperkingen van de biologische ouders, moeten de ouders serieus genomen worden.

De relatie gezinsvoogd en pleegouders is niet altijd zakelijk van aard. In het verleden was de relatie gezinsvoogd-pleegouders er met name een vanuit liefdadigheid van de pleegouders wat een meer zakelijke en professionele relatie in de weg stond. Dit maakt het moeilijk om de veiligheid van het pleegkind bespreekbaar te maken. Met name bij netwerkplaatsingen lag dit punt moeilijk. Netwerkgezinnen werden (en worden) minimaal gescreend en er was al snel het gevoel, bemoei je er niet mee want het is familie van het kind.

De doorstroom van medewerkers is daarnaast groot. Dit is vaak erg frustrerend voor de pleegkinderen. Telkens weer een nieuw gezicht. Door de hoge wisselingen is het moeilijk de juiste kwaliteit te behouden en krijgen jonge gezinsvoogden zware taken. Als de gezinsvoogd het pleegkind ziet en spreekt, wat kan hij/zij dan echt zien met betrekking tot de veiligheid van het kind? Er is in de opleidingen nauwelijks aandacht voor seksueel misbruik. Het thema seksualiteit zou veel prominenter op de agenda moeten komen te staan zowel wat betreft scholing als op de werkvloer. Geadviseerd wordt het beroep van gezinsvoogd meer serieus te nemen en randvoorwaarden voor het beroep op te stellen (bijvoorbeeld voor de

moeilijkste pleegkinderen dient de gezinsvoogd minimaal tien jaar werkervaring te hebben etc.).

De samenwerking tussen BJZ en pleegzorgorganisatie verloopt niet altijd optimaal. Deze samenwerking zou nader onderzocht moeten worden. Van belang is dat er afstemming plaats vindt tussen pleegzorgmedewerkers en gezinsvoogden. Er is momenteel te weinig afstemming tussen de gezinsvoogd en de pleegzorgmedewerker. Beiden zijn niet altijd op de hoogte van elkaars werkzaamheden. Het pleegkind wordt over het algemeen te weinig gezien om signalen op te kunnen pikken. Er moet tussen de gezinsvoogd en pleegzorgmedewerker afstemming plaats vinden over welke onderwerpen tijdens een gesprek met het pleegkind aan de orde moeten komen. Het mag niet bij prietpraat blijven.

Twee derde van het misbruik in pleeggezinnen wordt gepleegd door jongeren onderling, zo meent één van de deelnemers aan het gesprek te hebben gelezen. Er is onvoldoende alertheid om kinderen bij elkaar te plaatsen in hetzelfde pleeggezin: soms is er een gezin met vier kinderen van vier verschillende plaatsingsbureaus. De achtergrond van kinderen zou een rol moeten spelen bij de keuze van het pleeggezin (geldt net zo hard voor het plaatsen van kinderen in een residentiële instelling). Niet altijd is bekend of een kind seksueel misbruikt is maar er is wel altijd sprake van verwaarlozing of een onveilige thuissituatie van de pleegkinderen. Kinderen hebben daardoor bijna per definitie trauma's opgelopen en kunnen hierdoor ernstige hechtingsproblemen vertonen. Bij deze kinderen lopen hechting en seks vaak door elkaar. Kleine kinderen kunnen al op hele jonge leeftijd verleidelijk gedrag vertonen. Pleegouders moeten hierover geïnformeerd worden.

Seksueel misbruik van pleegkinderen komt vaker voor in geïsoleerde pleeggezinnen. De context rondom het pleeggezin is daarom van groot belang. Het zou wenselijk zijn als in de informele sfeer er een persoon is die er continue is voor het kind (soort burgervoogd). De gezinsvoogd zou ook contacten met deze persoon moeten onderhouden en daarnaast met school/familie/sportvereniging. Daar worden dikwijls de signalen afgegeven omdat het kind zelf kiest waar een signaal wordt afgegeven.

Het is een illusie te denken een pleeggezin te kunnen 'beheersen' door de overheid. Een van de aanwezigen trekt de parallel van de regeldichtheid en protocollaire voorschriften in de zorg waardoor de chirurg als het ware het mes hanteert 'onder ministeriële verantwoordelijkheid'. Alleen lokale checks and balances kunnen effectief zijn maar bestrijken dan een brede groep van mensen, inclusief bijvoorbeeld het onderwijs. Alle administratie en bemoeienis via protocollen leidt alleen maar tot schijncontrole.

Training op herkennen van signalen van seksueel misbruik zijn er voldoende. Probleem is dat het weinig effectief is omdat signalen wel worden opgepikt maar er niets of te weinig mee gedaan wordt. Er is sprake van handelingsverlegenheid en onbekendheid met wat er moet gebeuren met de signalen. Hier is winst te behalen. Een overgroot gedeelte van de (pleeg)kinderen is verbonden aan een groep, zoals bijvoorbeeld crèche, school, naschoolse opvang, sportclub etc. Deze instellingen (of een persoon die werkzaam is bij de instelling/sportclub etc.) zouden getraind moeten worden in wat te doen bij signalen bij kinderen. De politie en ziekenhuizen melden over het algemeen het meeste. Dit komt omdat bij de politie een grote campagne heeft gelopen over huiselijk geweld en bij de ziekenhuizen de Inspectie voor de Gezondheidszorg er bovenop heeft gezeten om ziekenhuizen te laten melden. Er zou nagedacht kunnen worden over een brede campagne om mensen (of crèches, scholen etc.) te informeren over signalen en wat ermee te doen zodra ze opgepikt worden.

Opgemerkt wordt dat er vaak minder zicht is op kinderen die vrijwillig worden geplaatst in een pleeggezin dan op kinderen die op basis van een OTS in een pleeggezin worden geplaatst. Dit omdat er bij vrijwillig geplaatste kinderen geen sprake is van een gezinsvoogd die toezicht houdt op de veiligheid van het pleegkind en die signalen van seksueel misbruik kan oppikken, naast de pleegzorgwerker.

Instellingen en organisaties binnen de jeugdzorg worden op grond van risico inschattingen van de Inspectie Jeugdzorg geïnspecteerd. Om papieren inspectie te voorkomen spreekt de Inspectie Jeugdzorg naast bestuursleden ook met kinderen in de residentiële setting en met de medewerkers op de werkvloer. Pleegkinderen worden niet gehoord door de Inspectie Jeugdzorg, dat ligt wat moeilijker omdat Inspectie Jeugdzorg dan een gezin moet binnen treden. Indien blijkt dat een instelling onvoldoende scoort bij de inspectie dan moet de instelling met een verbeterplan komen. Hierna vindt een hertoets plaats door de Inspectie Jeugdzorg. Mocht ook dan de instelling niet voldoen aan de gestelde normen en eisen dan kan de instelling onder verscherpt toezicht komen te staan. De Provincie wordt van de bevindingen op de hoogte gesteld en kan in het uiterste geval de geldkraan dichtdraaien. Instellingen zijn verplicht calamiteiten bij de Inspectie Jeugdzorg te melden. Seksueel misbruik binnen een instelling moet dus in alle gevallen door de betreffende instelling gemeld worden. In geval van een calamiteit start de Inspectie Jeugdzorg een onderzoek. Ook kan de Inspectie Jeugdzorg besluiten samen met betrokken partijen te kijken hoe een calamiteit heeft kunnen gebeuren. Bij een dergelijke zogenaamde serieus case review ligt niet de nadruk op de schuldvraag maar wat ging er fout en nog belangrijker wat kan ervan geleerd worden. De deelnemers geven aan dat dit ook zou moeten gebeuren met ‘mislukte plaatsingen’ om te voorkomen dat kinderen te vaak worden overgeplaatst.

De Inspectie Jeugdzorg geeft aan dat vroegtijdig signaleren moeilijk is voor professionals. Een ander punt is dat het voor een pleegkind dikwijls zeer traumatisch is om uit een pleeggezin weggehaald te worden, ook als er sprake is van (signalen van) seksueel misbruik, zeker als het kind goed gehecht is. Een pleegkind zal in dat geval niet snel gaan praten over seksueel misbruik. De deelnemers geven aan dat eens in de vijf jaar binnen een pleegzorgorganisatie de pleegkinderen bevraagd zouden moeten worden over onder andere de veiligheid.

Inspectie Jeugdzorg focust met name op de netwerkpleegzorg omdat daar volgens de Inspectie Jeugdzorg grotere risico's zijn. De screening van familieleden is minder diepgaand in vergelijking met de screening van bestandpleegzorg pleegouders.

Inspectie Jeugdzorg geeft aan op zichzelf geen zwaardere bevoegdheden en sanctiemogelijkheden te willen krijgen voor het uitvoeren van haar werkzaamheden. Wel zou zij graag meer handhavende bevoegdheden krijgen. Ook zou zij graag jaarlijks elke instelling bezoeken. Inspectie Jeugdzorg maakt zich zorgen over de transitie van bevoegdheden naar de gemeenten en wat dat betekent voor de handhaving. Die ligt nu bij de provincie maar het ligt meer voor de hand om de handhaving en het toezicht in één hand onder te brengen. De transitie leidt tot versplintering en dus tot kwaliteitsverlies, zeker bij calamiteiten. De vraag is immers of gemeenten adequate handhaving kunnen garanderen. De aanwezigen zijn voorstander van het behoud van een landelijke Inspectie Jeugdzorg en de samenbrenging van toezicht en handhaving.

Inspectie Jeugdzorg merkt op dat het moeilijk is voor professionals de juiste acties te ondernemen indien er signalen van seksueel misbruik zijn. Er is sprake van handelingsverlegenheid.

Valse aangifte is een drempel om te melden. Daarnaast is het moeilijk voor de professional om een vermoeden uit te spreken omdat je je als professional heel wat op de hals haalt. Er zou een scheiding van taken moeten komen waardoor het makkelijker is voor de professional/gezinsvoogd om een vermoeden uit te spreken. Nu is het zo dat de gezinsvoogd verantwoordelijk is voor het opvangen van een signaal, het melden, het erover te hebben met het kind en (pleeg)ouders en uiteindelijk het probleem moet zien op te lossen. Zodra een gezinsvoogd een vermoeden heeft zou een getrainde collega het verder moeten oppakken en het gesprek moeten aangaan met alle betrokkenen.

Idealiter zouden bestuurders moeten weten wie de professionals zijn en wat zij in huis hebben binnen hun organisatie. Bestuurders moeten bevraagd worden of de professionals de juiste instrumenten in huis hebben om de veiligheid van het pleegkind te kunnen beoordelen. Echter, niet altijd is het bestuur inhoudelijk betrokken bij de werkvloer en daarnaast is er ook bij het bestuur dikwijls sprake van handelingsverlegenheid als het gaat over seksueel misbruik.

De Raad van Toezicht zou het gesprek met het bestuur moeten aangaan over veiligheid en kwaliteit binnen de instelling, inclusief de professionaliteit van de medewerkers. Hier is nog winst te behalen omdat veel Raden van Toezicht zich nog te weinig inhoudelijk bezig houden met de betrokken organisatie. Deze intermediaire structuur zou moeten worden versterkt! De Raad van Toezicht speelt op dit moment geen rol voor de Inspectie Jeugdzorg. Inspectie Jeugdzorg zou de raden van toezicht meer willen betrekken bij hun inspecties. Ook zouden aan de samenstelling van de Raad van Toezicht en aan de toelating van leden aan de Raad eisen gesteld kunnen worden door de overheid. Daarnaast zou bijvoorbeeld binnen de Raad van Toezicht er een commissie moeten zijn die zich richt op de veiligheid en de kwaliteit van de instelling.

Opgemerkt wordt dat de schaalgrootte van pleegzorgorganisaties een rol speelt bij de aansturing en de handhaving maar dat incidenten zich met name hebben voorgedaan bij de kleinere organisaties. Daarnaast wordt opgemerkt dat HKZ certificering van organisaties geen toegevoegde waarde heeft en weinig oplevert, behalve nog meer bureaucratie.

De voorzitter dankt allen voor hun inbreng in de discussie en hoopt van hen te vernemen hoe zij – als het rapport van de commissie-Samson gepubliceerd is – aankijken tegen de analyse en de conclusies.